

RAZVOJ ČITALAČKIH POTREBA UČENIKA OSNOVNIH ŠKOLA U DIGITALNOM SVETU

Mona Cvetković
Sombor, Srbija
akelmona@yahoo.com

Originalan naučni rad

UDK 37/37.01(004.1) :37.015.3/374.4
<https://doi.org/10.59417/nir.2024.24.96>

Marko Mijatović
Internacionalni Univerzite u Brčkom

Sažetak

U savremenom obrazovnom sistemu, digitalna tehnologija značajno utiče na način na koji učenici osnovnih škola pristupaju čitanju i razvijaju svoje čitalačke navike. Ovaj rad istražuje kako digitalni alati i resursi oblikuju čitalačke potrebe i interesovanja učenika.

Razvoj čitalačkih potreba učenika u digitalnom svetu ukazuje na potrebu za balansiranjem između tradicionalnih i digitalnih formata čitanja. Preporučuje se integracija digitalnih resursa u obrazovne planove, uz naglasak na očuvanje dubokog čitanja i analitičkog razmišljanja. Takođe, potrebno je razvijati strategije za poboljšanje čitalačkih veština i navika u digitalnom okruženju.

Da bi se unapredio razvoj čitalačkih potreba, predlaže se unapređenje obrazovnih programa koji uključuju digitalne resurse, obuka nastavnika za efektivnu integraciju tehnologije u nastavu i promovisanje aktivnosti koje podstiču čitalački entuzijazam i duboko razumevanje teksta.

Ključne riječi: Učenik, obrazovni sistem, digitalna tehnologija, digitalni svet, digitalno doba, čitanje, čitalačke navike, čitalačke potrebe.

UVOD

Razvoj čitalačkih potreba učenika osnovnih škola u digitalnom svetu je dinamičan proces koji odražava promene u društvu, tehnologiji i obrazovnim metodama. Digitalno doba je donelo značajne promene u načinu na koji učenici pristupaju informacijama i razvijaju svoje čitalačke navike. Razvoj čitalačkih potreba učenika u digitalnom svetu zahteva prilagođavanje obrazovnih strategija i alata, kako bi se iskoristile prednosti novih tehnologija, ali i kako bi se učenici pripremili za izazove koje donosi digitalno doba. Važno je osigurati da učenici ne samo da čitaju više, već i da čitaju kvalitetno, kritički i sa razumevanjem.

Menjanje sveta je proces kroz koji pojedinci, grupe ili društva nastoje da unaprede ili transformišu različite aspekte života, bilo na lokalnom ili globalnom nivou. Ovaj proces može obuhvatiti različite oblasti, kao što su društvena pravda, zaštita životne sredine, ekonomski razvoj, obrazovanje, tehnologija, i mnoge druge, a koji zahteva posvećenost, kreativnost, i saradnju, a svako od nas može doprineti na svoj način, bilo kroz male svakodnevne akcije ili kroz veće društvene inicijative. U današnje vreme, digitalne tehnologije odigravaju ključnu ulogu u menjanju sveta.

Digitalne tehnologije imaju ogroman uticaj na menjanje sveta, transformišući gotovo svaki aspekt društva. Internet je omogućio neograničen pristup informacijama. Ljudi širom sveta mogu brzo i jednostavno pristupiti znanju, što podstiče obrazovanje, istraživanje i inovacije. Ovaj pristup je transformisao obrazovanje, omogućivši učenje na daljinu i samostalno usavršavanje.

Digitalne tehnologije su omogućile trenutnu komunikaciju bez obzira na geografske barijere. Platforme društvenih mreža, e-pošta, i aplikacije za razmenu poruka omogućavaju ljudima da ostanu povezani, razmenjuju ideje i organizuju se za društvene promene.

ČITANJE

Čitanje se najčešće tumači kao emanacija ljudskog duha, osvajanje nedostupnog ili natčulnog. Smatra se najbitnijim faktorom razvoja ljudske misli, odnosno civilizacije uopšte (Radović, 2011). Čitanje je jedan od najdelikatnijih i najkompleksnijih antropoloških fenomena. Čitanje, kao korelat pisanja, prethodi pisanju. Postoje društva bez pisma, ali nijedno ne egzistira bez čitanja (Božić, 2011). Obožavanje knjige (na svitku, papiru ili ekranu), jedno je od načela društva pismenosti.

Postoji mnogo tumačenja i različitih definicija čitanja se povezuje sa procesom dekodiranja simbola (najčešće slova) radi razumevanja značenja, koje se često od kojih su neke:

- „Čitanje je proces prikupljanja značenja iz štampanog teksta, u kojem su dekodiranje i razumevanje ključni elementi.” (Smith, 2004)
- Goodman definiše čitanje kao „psiholingvističku igru pogađanja”, gde čitaoci koriste kontekst i predznanja kako bi shvatili značenje teksta (Goodman, 1967)
- „Čitanje je složen proces koji uključuje dekodiranje, tačno čitanje i razumevanje kako bi se izvuklo značenje iz teksta.” (NPR, 2000)
- „Čitanje se sastoji od dva osnovna procesa: dekodiranja, što znači prepoznavanje reči, i razumevanja, što podrazumeva pridavanje značenja pročitanoj tekstu.” (Gough, 1986).

Ovi izvori objašnjavaju čitanje kao složenu kognitivnu aktivnost koja uključuje dekodiranje simbola i razumevanje značenja teksta.

Čitanje je proces dešifrovanja i razumevanja pisanog jezika. To uključuje prepoznavanje simbola (kao što su slova, reči i rečenice) i tumačenje njihovog značenja u skladu sa pravilima jezika. Čitanje omogućava ljudima da prikupe informacije, uče, uživaju u književnim delima i komuniciraju kroz pisanu reč. Ovaj proces zahteva kombinaciju vizuelnih, kognitivnih i lingvističkih veština. Čitanje je vrsta gledanja, te da su tekstovi, kao i svaki pojedinačni znak u njihovom sastavu, prvo slike (Stojmenović, 2024).

Čitanje kao aktivnost podrazumeva namerno i svesno angažovanje u procesu dekodiranja i razumevanja pisanog teksta. Ova aktivnost može imati različite svrhe, uključujući:

- Obrazovanje i učenje: Čitanje udžbenika, članaka, i drugih edukativnih materijala kako bi se stekla nova znanja ili razvile veštine.
- Informisanje: Praćenje novina, časopisa, blogova ili vesti kako bi se ostalo u toku sa aktuelnim događajima i trendovima.
- Zabava i rekreacija: Čitanje knjiga, romana, poezije ili stripova radi uživanja i opuštanja.
- Profesionalni razvoj: Čitanje stručne literature, izveštaja, i drugih materijala vezanih za posao radi unapređenja karijere.
- Duhovni i lični razvoj: Čitanje religijskih tekstova, filozofskih dela, ili samopomoćnih knjiga kako bi se postigao lični ili duhovni rast.

Čitanje može biti individualna ili društvena aktivnost, u kojoj se knjige ili tekstovi diskutuju u okviru čitalačkih grupa ili tokom obrazovnih časova. Takođe, čitanje može biti i pasivna aktivnost kada neko sluša druge kako čitaju naglas, kao što je slučaj sa audio knjigama ili čitanjem deci.

Čitanje predstavlja neobičnu sponu između individualnosti i zajednice. Čitanje je duboko lični čin, proces koji se obavlja u samoći, u posvećenom i zaštićenom čitalačkom prostoru (Vučković. 2007).

DIGITALNO DOBA I DIGITALIZACIJA INFORMACIJE

Digitalno doba je period u ljudskoj istoriji koji karakteriše široka upotreba digitalne tehnologije, interneta, i računara. Počinje krajem 20. veka, a traje do danas. Tokom ovog perioda, tehnologija je postala ključni deo svakodnevnog života, transformišući način na koji komuniciramo, informišemo se, radimo, učimo, čitamo i zabavljamo se. U poslednjoj dekadi XX veka pojavljuju se i oštre naučne polemike o prirodi, smeru i smislu informatičke revolucije i njenom uticaju na čitanje, obrazovanje i kulturu (Vučković. 2011).

Digitalizacija pisane kulturne baštine novo je i nadasve dinamično područje istraživanja i prakse koje se silovito razvija poslednjih nekoliko godina (Aparac-Jelušić, 2018). Digitalizacija informacija je proces pretvaranja analognog sadržaja, kao što su tekstovi, slike, zvukovi i video zapisi, u digitalni format koji se može obrađivati, čuvati i prenositi elektronskim putem. Ovaj proces je ključan u digitalnom dobu, jer omogućava brži i efikasniji pristup informacijama, njihovu analizu i upotrebu. Nove informacione i komunikacione tehnologije, digitalizacija i razvoj mrežnih informacionih servisa, omogućili su bibliotekarima i informacionim stručnjacima da prikupe, organizuju, strukturiraju i kontrolišu ogromnu količinu faktografskih, bibliografskih i kataloških informacija na način koji su njihovi prethodnici teško mogli i da zamisle. Nova tehnologija, međutim, otvara i nove probleme, epistemološke, vrednosne, individualno- psihološke, organizacione i institucionalne prirode. Najvažniji akteri informacionog društva, škole, univerziteti, biblioteke, suočavaju se sa paradoksima digitalnog sveta (Vučković. 2012).

UTICAJ INTERNETA I DRUŠTVENIH MREŽA NA FUNKCIJU ČITANJA

Internet i društvene mreže su postali integralni deo modernog društva, donoseći sa sobom brojne promene na globalnom, društvenom, i individualnom nivou. Njihov uticaj je dubok i višeslojan, s pozitivnim i negativnim aspektima. Čitanje danas sve više prestaje da bude aktivnost pojedinca, već putem komunikacije i interakcije na internetu postaje društvena aktivnost kroz koju čitalac upotpunjuje svoje iskustvo o pročitanoj, razmenjuje informacije, stiče nova znanja. Ovakva interakcija između čitalaca predstavlja posebnu komunikacijsku praksu, a nastala je kao rezultat tehnološkog razvoja (Radulović, 2022).

PROBLEM, CILJ, ZADACI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Ovo istraživanje može pružiti važne rezultate u to kako digitalno doba oblikuje čitalačke potrebe i veštine učenika osnovnih škola, kao i smernice za obrazovne politike i prakse koje mogu podržati razvoj sveobuhvatne pismenosti u digitalnom svetu.

Problem istraživanja razvoja čitalačkih potreba učenika osnovnih škola u digitalnom svetu može se formulirati na sledeći način. U kojoj meri i na koji način digitalni svet utiče na razvoj čitalačkih potreba i navika učenika osnovnih škola, te kako se tradicionalni oblici čitanja preklapaju sa ili razlikuju od digitalnih formata? Istraživanje bi moglo obuhvatiti sledeće aspekte:

- Uticaj digitalnih tehnologija: Kako upotreba interneta, društvenih mreža, aplikacija i digitalnih formata (e-knjige, audio knjige) utiče na interesovanje i navike učenika prema čitanju.
- Promena u čitalačkim preferencijama: Da li učenici radije biraju digitalne formate naspram štampanih knjiga? Kako se to odražava na njihov razvoj čitalačkih veština?
- Povezanost između čitanja u slobodno vreme i školskih zadataka: U kojoj meri učenici osnovnih škola čitaju van školske obaveze i kako tehnologija može da podrži ili ometa te navike.
- Motivacija za čitanje: Koje su motivacije učenika da biraju digitalne ili tradicionalne formate za čitanje? Koji faktori igraju ključnu ulogu (dostupnost, zabava, školske obaveze)?
- Uticaj digitalnog okruženja na razvoj kritičkog mišljenja i pismenosti: Da li učenici razvijaju duboko razumevanje pročitano u digitalnim formatima ili dolazi do površnijeg pristupa tekstovima?

Identifikovanje tih problema može doprineti boljem razumevanju kako obrazovni sistem može prilagoditi nastavne strategije kako bi se podstakao razvoj čitalačkih veština u digitalnoj eri.

Predmet istraživanja pod nazivom „Razvoj čitalačkih potreba učenika osnovnih škola u digitalnom svetu“ obuhvata:

- Čitalačke potrebe učenika osnovnih škola: Istraživanje bi se fokusiralo na razumevanje čitalačkih potreba, interesovanja i navika učenika u osnovnim školama, kako u pogledu školskih obaveza tako i slobodnih aktivnosti.
- Digitalni formati čitanja: Posebna pažnja bi bila posvećena digitalnim platformama i formatima kao što su e-knjige, aplikacije za čitanje, audio knjige, i drugi izvori koji su dostupni putem interneta.
- Uticaj digitalnih tehnologija na čitanje: Predmet istraživanja bi obuhvatio i analizu kako tehnologija (smartfoni, tableti, računari) menja dinamiku čitanja u poređenju sa tradicionalnim štampanim knjigama.
- Čitalačke navike u digitalnom okruženju: Istraživanje bi razmatralo da li i kako digitalno okruženje utiče na trajanje i kvalitet čitanja, kao i kakve sadržaje učenici biraju (kratki članci, blogovi, digitalne knjige, stripovi).
- Povezanost između digitalnog čitanja i razvoja pismenosti: Kako digitalni oblici čitanja utiču na razvoj osnovnih veština pismenosti, kao što su razumevanje pročitano, vokabular, analitičko mišljenje i kritičko razmišljanje.
- Motivacija i preferencije učenika: Koji faktori utiču na izbor digitalnih ili štampanih formata? Da li su učenici motivisani više zbog tehnološkog aspekta, interaktivnosti digitalnih alata ili drugih razloga?

Istraživanje ovog predmeta moglo bi da pruži uvid u to kako se čitalačke potrebe učenika razvijaju pod uticajem digitalnog okruženja i kako obrazovni sistem može podržati čitalačke veštine u toj promenljivoj stvarnosti. Za razliku od predmeta istraživanja, ciljevi istraživanja se mogu definisati u nekoliko grupa istraživanja:

- Ispitivanje trenutnih čitalačkih navika učenika osnovnih škola: Identifikovati kako i koliko učenici čitaju u digitalnim i štampanim formatima, te koji su najčešći oblici i izvori sadržaja koji privlače njihovu pažnju.
- Analiziranje uticaja digitalnih tehnologija na čitalačke potrebe: Utvrditi na koji način upotreba digitalnih uređaja (tableta, računara, pametnih telefona) i platformi (e-knjige, aplikacije, internet) utiče na razvoj čitalačkih veština i interesovanja kod učenika.
- Proučavanje razlike između digitalnih i tradicionalnih formata čitanja: Istražiti u kojoj meri učenici preferiraju digitalne formate u odnosu na štampane knjige, te kako ta preferencija utiče na njihovo razumevanje pročitane, koncentraciju i uživanje u čitanju.
- Utvrđivanje faktora motivacije za čitanje: Ispitati koji su ključni motivi zbog kojih učenici biraju određene čitalačke sadržaje i formate (npr. zabava, obrazovne potrebe, interaktivnost, dostupnost).
- Procena uticaja digitalnog čitanja na razvoj pismenosti: Istražiti u kojoj meri digitalno čitanje doprinosi razvoju osnovnih veština pismenosti, kao što su vokabular, razumevanje pročitane, analitičko i kritičko mišljenje.
- Identifikacija izazova i prilika u obrazovnom kontekstu: Razmotriti kako škole i nastavnici mogu iskoristiti digitalne tehnologije kako bi motivisali učenike da čitaju, te kako prilagoditi obrazovne metode digitalnom dobu bez gubitka ključnih čitalačkih veština.
- Preporuke za unapređenje čitalačkih navika u digitalnom okruženju: Na osnovu prikupljenih podataka, dati preporuke za unapređenje čitalačkih navika učenika osnovnih škola uz korišćenje digitalnih tehnologija, balansirajući između tradicionalnog i digitalnog čitanja.

Ovi ciljevi omogućavaju sveobuhvatno razumevanje dinamike između digitalnog sveta i čitalačkih potreba učenika, što može biti korisno za dalji razvoj obrazovnih politika i nastavnih metoda. Zadaci istraživanja o razvoju čitalačkih potreba učenika osnovnih škola u digitalnom svetu mogu se formulirati kako bi se sistematski ispitali različiti aspekti ove teme. Evo nekoliko ključnih zadataka istraživanja:

- Identifikacija trenutnih čitalačkih navika učenika
- Analiza uticaja digitalnih tehnologija na motivaciju za čitanje
- Proučavanje promene u veštinama čitanja
- Ispitivanje uloge obrazovnog sistema
- Analiza uticaja digitalnih sadržaja na čitalačke preferencije
- Ispitivanje uticaja društvenih mreža i interneta na kritičko čitanje
- Evaluacija dostupnosti i kvaliteta digitalnih resursa
- Razvijanje preporuka za unapređenje čitalačkih veština

Ovi zadaci će omogućiti sveobuhvatno razumevanje kako digitalni svet oblikuje čitalačke potrebe učenika osnovnih škola i pomoći u formiranju strategija koje mogu podržati njihov dalji razvoj.

Prilikom istraživanja razvoja čitalačkih potreba učenika osnovnih škola u digitalnom svetu, mogu se postaviti sledeće hipoteze:

- Učenici osnovnih škola koji redovno koriste digitalne uređaje za čitanje imaju veće interesovanje za čitanje kratkih i interaktivnih sadržaja u poređenju sa štampanim knjigama.
- Dostupnost digitalnih resursa pozitivno utiče na motivaciju učenika za čitanje, ali smanjuje njihovu sposobnost za koncentraciju i dubinsko čitanje dužih tekstova.
- Uvođenje digitalnih knjiga i aplikacija sa interaktivnim elementima u nastavni proces povećava zainteresovanost i angažovanost učenika u čitanju.
- Učenici osnovnih škola koji češće koriste društvene mreže i druge digitalne platforme za konzumaciju sadržaja pokazuju niže nivoe kritičkog razumevanja pročitanoog teksta.
- Učenici koji provode više vremena čitajući digitalne sadržaje imaju smanjeno interesovanje za čitanje književnih dela i drugih tradicionalnih formi literature.
- Pristup digitalnim knjižnicama i online resursima povećava raznovrsnost čitanog materijala, ali može uticati na površnije razumevanje i pamćenje pročitanoog sadržaja.

Ove hipoteze mogu poslužiti kao osnova za dublju analizu i istraživanje uloge digitalnog sveta u formiranju čitalačkih navika učenika osnovnih škola.

Instrument istraživanja mogao bi obuhvatiti nekoliko metoda i alata za prikupljanje podataka. Evo potencijalnih instrumenata:

- Anketni upitnik: Svrha ankete je prikupljanje kvantitativnih podataka o čitalačkim navikama, preferencijama i motivacijama učenika u vezi sa digitalnim i štampanim formatima čitanja.
- Intervjui sa učenicima: Svrha intervjuja je da pruži dublji uvid u iskustva i stavove učenika u vezi sa čitanjem u digitalnom okruženju
- Intervjui sa nastavnicima i bibliotekarima: Svrha bi bila da se stekne perspektivu odraslih koji su u kontaktu sa učenicima o njihovim čitalačkim potrebama, izazovima i prilikama u digitalnom svetu.
- Posmatranje u školskom okruženju: Direktno posmatranje kako učenici koriste digitalne uređaje i resurse u školi za potrebe čitanja. Posmatranje bi moglo uključivati
- Testovi čitalačkih veština: Upoređivanje razumevanja pročitanoog i pismenosti kod učenika koji koriste digitalne formate u poređenju sa onima koji preferiraju štampane knjige.

Uzorak i populaciju istraživanja trebalo bi biti pažljivo osmišljeno kako bi obuhvatilo različite grupe učenika, uzimajući u obzir različite faktore kao što su uzrast, pol, socioekonomski status i pristup digitalnim tehnologijama.

Mogući uzorak istraživanja:

- Veličina uzorka: Uzorak bi trebalo da bude reprezentativan za učenike osnovnih škola. Preporučuje se uzorak od najmanje 50 – 100 učenika kako bi se dobili statistički značajni podaci.
- Uzorak bi mogao uključivati više škola iz različitih geografskih regija kako bi se prikupili podaci koji odražavaju različite pristupe tehnologiji i čitanju.
- Starosna struktura: Uzorak bi trebalo da obuhvati učenike različitih uzrasta, od 5. do 8. razreda Stariji učenici (5–8. razred)

Ova podela omogućava uvid u razvoj čitalačkih potreba i navika kako učenici sazrevaju i kako njihova upotreba tehnologije evoluira.

- Polna struktura: Uzorak bi trebalo da uključuje približno jednak broj devojčica i dečaka kako bi se ispitale moguće razlike u preferencijama prema čitanju u digitalnim i tradicionalnim formatima.
- Pristup digitalnim tehnologijama: Uzorak bi trebalo da uključi učenike sa različitim nivoima pristupa digitalnim tehnologijama (učenici koji imaju digitalne uređaje kod kuće naspram onih koji ih koriste samo u školi ili nemaju redovan pristup internetu).
- Istraživači bi mogli identifikovati razlike u čitalačkim navikama između učenika koji često koriste digitalne resurse i onih koji se oslanjaju uglavnom na tradicionalne formate.

Ovakva struktura uzorka omogućila bi istraživačima da dobiju sveobuhvatan prikaz različitih faktora koji utiču na razvoj čitalačkih potreba u digitalnom svetu, uzimajući u obzir demografske i tehnološke aspekte. Istraživanje je sprovedeno u selu Obudovac, opština Šamac, entitet Republika Srpska, Bosna i Hercegovina, u JU Osnovna škola „Obudovac“ Obudovac (<https://osobudovac.org/>). Anкета je obuhvatila 85 anketiranih uzrasta od 5 do 8 razreda (nomenklatura u BiH je od 6 do 9 razreda), sledeće strukture anketiranih, dok samom veličinom uzoraka obezbedili smo da on bude reprezentativan:

Struktura ispitanih učenika						
6		7		8	9	
6a	6b	7a	7b	8a	9a	9b
10	9	11	11	17	15	12
UKUPNO: 85						

Šta tačno želim da saznam iz ankete ? Na primer:

- Kako učenici koriste digitalne resurse za čitanje?
- Kakve su njihove navike i preferencije?
- Kakav uticaj ima digitalno okruženje na čitalačke potrebe?
- O kategorizaciji samih pitanja?
 - O čitalačkim navikama učenika

- Vrste knjiga koje se čitaju (fikcija, ne fikcija, stripovi itd.)
- Preferencija za papirne ili digitalne knjige
- Uticaj tehnologije
- Koliko često koriste digitalne uređaje za čitanje
- Koje digitalne platforme koriste (e-knjige, aplikacije, online članci itd.)
- Kako tehnologija utiče na njihovu motivaciju za čitanje
- O stavovima učenika o digitalnom formatu
- Šta bi učenici želeli da poboljšaju u vezi sa čitanjem?

Anketa se sastojala od niza sledećih pitanja:

- Koliko često čitaš knjige u slobodno vreme (ne uključujući školske zadatke)?
- Koji format knjiga najčešće koristiš?
- Koliko vremena provodiš na digitalnim uređajima (telefon, tablet, računar) svakog dana?
- Da li koristiš digitalne uređaje za čitanje knjiga ili drugih sadržaja (članci, blogovi, stripovi)?
- Koji ti je omiljeni način čitanja?
- Kada biraš knjige koje želiš da čitaš, šta ti je najvažnije?
- Da li te više motiviše da čitaš knjige koje su dostupne u digitalnom formatu?
- Gde najčešće tražiš knjige koje želiš da pročitaš?
- Koji žanr knjiga najčešće čitaš?
- Da li ti je lakše čitati na digitalnim uređajima ili u štampanom formatu?
- Da li misliš da ti čitanje na digitalnim uređajima pomaže u školi (npr. za pisanje zadataka ili proširenje znanja)?
- Koliko često koristiš društvene mreže ili aplikacije da pronađeš preporuke za knjige?
- Da li misliš da bi uvođenje više digitalnih knjiga u školski program motivisalo učenike da više čitaju?
- Šta ti više odgovara u digitalnim knjigama (ako ih koristiš)?
- Imaš li neku preporuku kako bi čitanje postalo zanimljivije u digitalnom svetu?

Iz rezultata ankete smo dobili konkretne rezultate. Anketirani učenici retko koriste slobodno vreme za čitanje (27 %). Najčešće u upotrebi je štampani format knjige (56 %). Anketirani učenici ipak koriste digitalne uređaje (specijalizovani uređaji za čitanje, mobilni telefoni ili tableti) za čitanje u obimu od 2 do 4 sata dnevno (33 %). Učenici pokazuju veliko interesovanje za upotrebu digitalnih uređaja namenjenih za čitanje knjiga i dugih sadržaja (36 %), dok ostali učenici ili retko koriste uređaje (33 %) ili ih uopšte ne koriste (15 %). Samo 2 % učenika koristi konstantno uređaje u svrhu čitanja knjiga i postali su navika. Velika većina anketiranih učenika preferira štampanu knjigu (47 %), to jest ostaje veran tradicionalnom načinu čitanja knjiga, ne

menjajući čitalačke navike. Nešto manji procenat (40 %) nema omiljeni način čitanja knjiga, to jest sposobni su da koriste stare tradicionalne i savremene tehnike čitanja. E-knjige ili digitalni format knjiga koristi 9 % anketiranih, koji su se u potpunosti okrenuli savremenom načinu čitanja knjiga i u potpunosti promenili svoje navike, dok mali ostatak od 2 % preferira čitanje to jest slušanje knjiga prilagođene audio formatu. Anketirani učenici biraju knjige za čitanje po najvažnijem kriterijumu za njih a to je zanimljivost samog naslova (36 %). Samo nastavnici i bibliotekari su važna spona u biranju knjige i naslova knjige (21 %), dok u procentu (11 %) su bitna preporuka prijatelja ili poznanika i sama popularnost knjige ili naslova (13 %). Procenat anketiranih navodi i druge razloge (19 %) ali ne navodeći koji su to razlozi za biranje knjige za čitanje. Anketa učenika ipak pokazuje drugačiji odnos prema digitalnom formatu, uz sve njegove pogodnosti. Samo 14 % učenika ističu motivišući faktor prema digitalnom formatu, dok ostatak anketiranih je podeljen u dve grupe 51 %, velika većine ne nalazi interesantno i motivisanost u digitalnom formatu knjige a ostatak od 35 % ističu da nema razlike u motivisanosti između digitalnog i tradicionalnog (štampanog oblike) knjige. Veliki procenat anketiranih (41 %) najčešće traži knjige u bibliotekama, ostali anketirani ih pretražuju u dostupnim knjižarama (26 %) ili specijalizovanim prodavnicama. Sa specijalizovanih sajtova ili aplikacija kao što su Google Books 6 % anketiranih ih tamo potražuje, dok 1 % ih pretražuje ili kupuje putem on line prodavnica, dok se mali deo u 1 % uopšte ne traže knjige. Najzastupljeniji žanr sa 49 % je avantura, pa potom sledi fantazije ili naučno-fantastični trileri sa 18 %. Anketirani još ističu da često biraju žanr tipa misterije sa 12 %, sa 8 % biraju istorijske naslove, u manjem obimu biraju stripove ili grafičke romane sa 7 % dok ostatak anketiranih učenika nije se izjasnilo po pitanju žanra i to u obimu od 6 %. Anketirani učenici ipak ostaju privrženi štampanom formatu (49 %), dok 14 % ipak ističe da je lakše čitanje u digitalnom formatu. Ostali anketirani u ne malog procentu ističu da ne prave razliku između ova dva formata (37 %). U zavisnosti od učenika i situacije, oba formata imaju svoje prednosti. Učenici u digitalnom dobu možda više gravitiraju ka digitalnim uređajima zbog njihove praktičnosti i prilagodljivosti, ali mnogi i dalje preferiraju štampani format zbog fokusa i fizičkog iskustva čitanja. Anketirani učenici u malom procentu koriste digitalne uređaje u školama (48 %), dok samo 13 % koriste često ili konstantno uređaje. Retko koriste 20 % i nikada ne koriste digitalne uređaje 19 %. Često korišćenje društvenih mreža istaklo 15 % anketiranih učenika. Povremeno ili nikad je pokazalo ostatak anketiranih u sledećem obimu, nikada ne koriste 26 %, ponekad koriste društvene mreže 31 % i retko koriste 28 % anketiranih učenika. Od učenika koji koriste društvene mreže istući upotrebu YouTubea i Instagram društvenim mreža. Po pitanju uvođenja većeg procenta digitalnih knjiga i digitalnih formata anketirani učenici su podeljeni, 60 % nije siguran da bi uvođenje digitalnih knjiga u škole i školski program više motivisalo učenike za čitanjem i menjanjem čitalačkih navika. Ostatak je uvere da bi to bila dobra motivacija za menjanjem čitalačkih navika (20 %) i ostatka od 20 % nije uveren da je to moguće. Veliki broj anketiranih učenika ne koristi digitalne knjige (46 %), a sama lakoća pretraživanja digitalnih knjiga odgovara 19 % anketiranih. Podjednaki broj anketiranih (14 %) ističe pogodnost audio formata digitalnih knjiga i dostupnost velikog broja knjiga. Postoji mnogo načina da se čitanje učini zanimljivijim za učenike u digitalnom svetu, posebno za one od 5. do 8. razreda. Evo nekoliko preporuka koje mogu pomoći u angažovanju učenika i podsticanju njihove ljubavi prema čitanju:

- Interaktivni sadržaji. Knjige sa dodatnim sadržajem: Preporučite knjige koje imaju interaktivne elemente, poput video materijala, kvizova ili igara koje se mogu igrati dok se čita. Ovo

može uključivati e-knjige koje imaju povezan sadržaj ili aplikacije koje pružaju dodatne informacije o temi.

- Kreiranje čitalačkih klubova. Online čitalački klubovi: Organizujte čitalačke klubove putem platformi kao što su Discord ili Zoom, gde učenici mogu razgovarati o knjigama koje su pročitali. Ove diskusije mogu uključivati teme, likove, ili čak kreativne zadatke kao što su izrada fan art-a ili pisanje alternativnih krajeva.
- Korišćenje društvenih mreža. Promovišite “BookTok” i “Bookstagram”^{**}: Ohrabrite učenike da prate preporuke knjiga na TikToku i Instagramu. Oni mogu deliti svoje omiljene knjige sa prijateljima, stvarajući zajednicu oko čitanja.
- Audio knjige i podcasti. Slušanje knjiga: Učenici mogu slušati audioknjige dok su u pokretu ili rade druge aktivnosti. Takođe, podcasti o knjigama mogu pružiti zanimljive uvide i preporuke, a mogu se lako pratiti putem mobilnih uređaja.
- Igrajte se s knjigama. Kreirajte “escape room” ili igre na temu knjiga^{**}: Organizujte aktivnosti u kojima učenici mogu da reše zagonetke ili izazove inspirisane knjigama koje su čitali. Ove igre mogu biti digitalne, koristeći platforme kao što su Kahoot ili Quizizz.
- Kreativni projekti. Pisanje i deljenje: Ohrabrite učenike da pišu svoje priče ili recenzije knjiga, koje mogu deliti online. Mogu kreirati blogove ili učestvovati u takmičenjima za kreativno pisanje.
- Personalizovani sadržaj. Preporučite knjige prema interesovanjem: Učitelji mogu koristiti upitnike ili razgovore da bi saznali šta učenike zanima i preporučiti knjige koje su relevantne za njihove lične interese.
- Učenje kroz vizuelne elemente. Info grafike i vizuelne prezentacije: Učenici mogu da kreiraju info grafike o knjigama koje su pročitali, sa ključnim informacijama, temama i likovima. Ovo može biti zabavan način da vizualizuju i organizuju svoje misli.
- Digitalne knjižnice i resursi. Korišćenje digitalnih biblioteka: Učenici mogu istraživati online biblioteke koje nude besplatan pristup knjigama, što im omogućava da lako pronađu nove naslove bez fizičkih ograničenja.
- Organizovanje izazova. Čitalački izazovi: Organizujte mesečne ili godišnje čitalačke izazove sa specifičnim temama ili žanrovima, gde učenici mogu steći nagrade ili priznanja za postignuća u čitanju.

Implementacijom ovih ideja, čitanje može postati privlačnije i interaktivnije za učenike, pomažući im da razviju ljubav prema knjigama u digitalnom svetu.

ZAKLJUČAK

U digitalnom dobu, čitalačke potrebe učenika osnovnih škola u rasponu od 6. do 9. razreda prolaze kroz značajne promene usled njihovog sve većeg oslanjanja na tehnologiju i društvene mreže. Istraživanja pokazuju da je ovaj uzrast posebno podložan uticaju digitalnog okruženja, što utiče na njihove navike, sklonosti i očekivanja u vezi sa čitanjem.

- Promena formata i platformi za čitanje: Tradicionalne štampane knjige i dalje zadržavaju svoju vrednost, ali digitalni formati, kao što su e-knjige, audio knjige i aplikacije za čitanje, postaju sve popularniji među učenicima. Razlog za ovo leži u lakoj dostupnosti, interaktivnosti i mogućnosti personalizacije digitalnih sadržaja. Učenici više vole formate koji im omogućavaju prilagodljivost i brzo deljenje sadržaja na društvenim mrežama ili digitalnim platformama.
- Smanjena pažnja i potreba za dinamičnim sadržajem: Učenici, zbog brzog protoka informacija u digitalnom svetu, pokazuju sklonost ka kraćim i dinamičnijim formatima čitanja. Ovo uključuje knjige sa kraćim poglavljima, grafičke novele i interaktivne sadržaje, kao i digitalne alate koji nude brzu i neposrednu povratnu informaciju (kvizovi, video sadržaji, vizuelne priče). Čitanje često postaje deo šireg multimedijalnog iskustva, gde se tekst kombinuje sa video ili audio sadržajima.
- Relevantne i savremene teme: Učenici ovog uzrasta su najviše zainteresovani za knjige koje se bave temama bliskim njihovom svakodnevnom životu i iskustvima, kao što su društvene mreže, identitet, prijateljstva, porodični odnosi, mentalno zdravlje i izazovi digitalnog sveta. Popularni žanrovi, poput fantastike, misterije i društvenih priča, takođe privlače njihovu pažnju, ali je ključ u tome da knjige budu aktuelne i tematski povezane sa realnošću s kojom se suočavaju.
- Potreba za socijalizacijom kroz čitanje: Učenici su sve više motivisani za čitanje kada je ono povezano sa socijalnom interakcijom. Online čitalački klubovi, digitalne grupe za diskusiju, kao i mogućnost deljenja napredaka na društvenim mrežama, pomažu u izgradnji zajedničkog čitalačkog iskustva. Ova interakcija sa vršnjacima dodatno motiviše učenike da čitaju i diskutuju o pročitanoj.
- Važnost razvoja kritičkog mišljenja i digitalne pismenosti: S obzirom na to da učenici provode značajno vreme u digitalnom svetu, čitanje u ovom kontekstu treba da doprinese razvoju njihove kritičke pismenosti i sposobnosti za analizu i razumevanje informacija. Čitanje knjiga koje ih izazivaju da promišljaju o stvarima kao što su etika, društvene vrednosti i digitalna bezbednost, od ključne je važnosti za njihov razvoj.

Razvoj čitalačkih potreba učenika u digitalnom svetu zahteva prilagođavanje obrazovnih strategija i pristupa, uz uvažavanje novih tehnologija i promena u načinu na koji učenici obrađuju i doživljavaju informacije. Digitalni formati, multimedijalni sadržaji i savremene teme ključni su elementi za angažovanje učenika, ali je važno održati ravnotežu između korišćenja tehnologije i negovanja veština kritičkog mišljenja i dubokog razumevanja pročitanoj teksta.

LITERATURA

- Aparac-Jelušić, T. (2018). Izazovi digitalnoga doba za oblikovanje akademskih obrazovnih programa. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 18, 15-20.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Božić, J. (2011). (Post)kultura čitanja: vreme izazova. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 19, 2-6.

- Ellison, N. B. (2007). Facebook use and social capital: A longitudinal study of college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4), 1143-1168.
- Goodman, K. S. (1967). *Reading: A Psycholinguistic Guessing Game*. *Journal of the Reading Specialist*, 6(4), 126-135.
- Gough, P. B., & Tunmer, W. E. (1986). *Decoding, Reading, and Reading Disability*. *Remedial and Special Education*, 7(1), 6-10.
- Jarić, I. (2012). Digitalizacija, kulturna promena i novi društveni ugovor(i), *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 20, 2-6.
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.
- Kietzmann, J. H., Hermkens, K., McCarthy, I. P., & Silvestre, B. S. (2011). *Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons*, 54(3), 241-251.
- Krashen, S. D. (2004). *The Power of Reading: Insights from the Research* (2nd ed.). Libraries Unlimited.
- Milić, N. (2000). Predavanja o čitanju, Beograd, Narodna knjiga.
- National Reading Panel (NRP). (2000). *Teaching Children to Read: An Evidence-Based Assessment of the Scientific Research Literature on Reading and Its Implications for Reading Instruction*. National Institute of Child Health and Human Development.
- Radović, M. (2011). Čitanje je putovanje u znanje. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 19, 27-30.
- Radulović, M., & Trifunović, B. (2022). Deljenje čitalačkog iskustva u digitalnom dobu: Aplikacija Bukmarker u kontekstu društvenog čitanja. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 64, 59-72. <https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2022.64.1.3>
- Smith, F. (2004). *Understanding Reading: A Psycholinguistic Analysis of Reading and Learning to Read* (6th ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Stevanović, M. (2022). Digitalno društveno čitanje: Pianzola, Federico. *Digital Social Reading: Sharing Fiction in the 21st Century*. MIT Press, 2021. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 64(1), 139-144. preuzeto od <https://bibliotekar.bds.rs/index.php/1/article/view/bibliotekar-2022-64-1-7>
- Stojmenović, V. (2024). Čitanje: od knjige do sveta, i nazad: Mendelsun, Piter. Šta vidimo kada čitamo, prev. Stefan Piper. Beograd: Darma, 2023. *Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 66(1), 187-193. preuzeto od <https://bibliotekar.bds.rs/index.php/1/article/view/bibliotekar-2024-66-1-15>
- Vučković, Ž. & Simončić, G.S. (2011). Čitanje, kliktanje i mišljenje u digitalnom dobu. *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva* 19, 7-12.
- Vučković, Ž. & Simončić, G.S. (2012). Paradoksi znanja u digitalnom svetu, *Čitalište: naučni časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva*, 20, 13-18.

Vučković, Ž. (2007). Estetika i kultura medija, Novi Sad. CEKOM – books.

Vygotsky, L. S. (1978). Mind in society: The development of higher psychological processes (Vol. 86). Harvard university press.

Kucner, K., Pecold, K., Knakštet, R., & Krivošić, O. (2022). Karakterizacija platformi za društveno čitanje – taksonomski pristup strukturiranju te oblasti. Bibliotekar: časopis za teoriju i praksu bibliotekarstva, 64. 73-94 <https://bibliotekar.bds.rs/index.php/1/article/view/bibliotekar-prevod>

Summary

In the modern education system, digital technology significantly impacts how elementary school students approach reading and develop their reading habits. This paper explores how digital tools and resources shape students' reading needs and interests.

The development of students' reading needs in the digital world highlights the necessity of balancing traditional and digital reading formats. The integration of digital resources into educational curricula is recommended, with an emphasis on preserving deep reading and analytical thinking. Additionally, strategies should be developed to enhance reading skills and habits in a digital environment.

To improve the development of reading needs, it is suggested to enhance educational programs that incorporate digital resources, train teachers for effective technology integration into teaching, and promote activities that encourage reading enthusiasm and deep comprehension of texts.

Keywords: student, education system, digital technology, digital world, digital age, reading, reading habits, reading needs.